

Radek Diestler

GRADA®

PŘÍBĚH ZAPOMENUTÉHO

PRŮMYSLNÍKA

ŽIVOT A DOBA KARLA LOEVENSTEINA,
GENERÁLNÍHO ŘEDITELE ŠKODOVÝCH ZÁVODŮ

TEN TECHNICKÁ
ELITA
NÁRODA

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout s portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

PŘÍBĚH ZAPOMENUTÉHO PRŮMYSLNÍKA

ŽIVOT A DOBA KARLA LOEVENSTEINA,
GENERÁLNÍHO ŘEDITELE ŠKODOVÝCH ZÁVODŮ

Radek Diestler

Grada Publishing

Tato publikace vychází za podpory společnosti ŠKODA HOLDING a.s.

Radek Diestler

Příběh zapomenutého průmyslníka

Život a doba Karla Loevensteina, generálního ředitele Škodových závodů

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, Praha 7
obchod@grada.cz, www.grada.cz
tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400
jako svou 3983. publikaci

Odpovědná redaktorka Magda Bůřilová
Grafická úprava a sazba Grafické studio Hozák
Návrh a grafická úprava obálky Grafické studio Hozák
Počet stran 128
První vydání, Praha 2010
Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.
Husova ulice 1881, Havlíčkův Brod

© Grada Publishing, a.s., 2010

*Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami
nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.*

ISBN 978-80-247-2800-1 (tištěná verze)
ISBN 978-80-247-6676-8 (elektronická verze ve formátu PDF)
© Grada Publishing, a.s. 2011

Obsah

Předmluva – o spletitých osudech knihy, též poděkování	6
Mladí muži poznávají svět (1885–1911)	9
„Skrytá léta“: Wiener Bankverein, válka, Česká Komunálka (1911–1919)	13
Poslyš, nemám moc času (1919–1922)	17
Vezměte zítra cylindr, půjdeme ohlásit konkurs (1922–1923)	25
Budování státu ve státě (1924–1929)	31
Mezihra: na statku a ve vile	51
Nevíme, co bude zítra (1929–1932)	56
„Jest to zloduch, jehož prsty cítím všude“ (1932–1934)	70
Mé uzdravení je na dobré cestě (1935–2. 2. 1938)	83
Jak bude po smrti (1938–2010)	98
Místo závěru	108
Některá významná data ze života Karla Loevensteina	110
Dramatické osoby aneb Kdo byl kdo (a kdy a kde)	114
Prameny a literatura	117
Jmenný rejstřík	122
Poznámky	125

Předmluva – o spletitých osudech knihy, též poděkování

Tato kniha vděčí za vznik náhodě. Respektive několika náhodám:

Na podzim 1991, coby student druhého ročníku historie a archivnictví, chodil jsem na tzv. specializační seminář. Byl volitelný a končil sepsáním seminární práce.

Vybral jsem si dějiny podnikání v Čechách a na Slovensku ve 20. století. Kdybych měl dnes vysvětlit, proč jsem to udělal, nebyl bych s to odpovědět. Podnikání bylo tehdy, pravda, příkazem doby: podnikatelé, mnozíci se jako králíci v Austrálii, těšili se společenské prestiži a televizní zábavné soutěže vrcholily obvykle scénou, v níž žoviální moderátor zaútočil na šťastného a poněkud dezorientovaného vítěze otázkou „A co budete, pane Pepo, s výhrou dělat? Budete podnikat?“ Přesto mne nezajímalo, ani jako příkaz dne, ani jako obor historického zkoumání. Co mne tam tedy přivedlo? Nejspíš náhoda.

Semináři vévodila obrovská postava prof. Jaroslava Pátka, zájemci o hospodářské a sociální dějiny jeho jméno jistě znají. Jak už bylo řečeno, seminář měl být uzavřen písemnou prací o některém z podnikatelů v něm rozebíraných. Měl jsem v tom ohledu notně nejasno. Až na jednu věc: chtěl jsem, abych má badání mohla probíhat v Plzni, mé rodné hroudě. Profesor Pátek neváhal a pravil: „Máte tam Škodovku, tak udělejte Loevensteina“. Slova, která změni váš život. Jaroslav Pátek dnes už bohužel nežije: chtěl bych mu alespoň touto cestou poděkovat za první impuls.

Budiž zde řečeno, že můj tehdejší vztah k ocelovému srdci Plzně a jeho dějinám byl mírně nedůvěřivý. Po většinu svého dosavadního života jsem na Škodovku hleděl, každé ráno a každý večer, z oken našeho skvrňanského bytu, a nebyl to hezký pohled: industriální kouzlo toho panoramatu člověk docenil až později. Pro studenta gymnázia znamenala hrozbu. „Nebudeš se učit, skončíš ve Škodovce“, slogan v oněch časech hojně užívaný, v něm nemohl vyvolat valných sympatií pro podnik, pronikající organismem celého města i jeho okolí. Jeho obraz Škodovky dotvářely navíc neuvěřitelné zážitky z tzv. výrobních praxí, na něž byl jednou ročně posílán, snad aby se pak lépe učil (obvykle nás zašili někam do skladu, abychom neudělali nějakou škodu, ale to je na jiné povídání). Historie Škodovky, osoustružená v mých teenagerských letech na dějiny dělnického hnutí, přispívala k výše zmíněné nedůvěře měrou nebývalou.

I přes to přese všechno jsem nabídku přijal a v prvních dnech roku 1992 se ocitl v archivu Škodovky, tehdy ještě sídlícím za nádražím na Petrohradě, čtvrti temné pověsti. Archivu panovala paní Marie Bauerová, žena rázná, ale vstřícná. Ani ona už bohužel dnes nežije: chtěl bych jí touto cestou také poděkovat, díky ní jsem se rychle rozkoukal a alespoň trochu zorientoval.

Nevím, kdo z těch dvou mi tehdy řekl tu osudovou větu: „Jestli chcete dělat Loevensteina, musíte za Klimkem“. Do vydání *Boje o Hrad* chybělo ještě pár let, takže jsem neměl nejmenší tušení, s kým budu mít tu čest. Ani Antonín Klimek už dnes není mezi živými. Chtěl bych mu poděkovat, protože právě on měl na další osudy mých loevensteinovských studií rozhodující vliv. Jako dlouholetý škodovský archivář o Karlu Loevensteinovi věděl hodně, o čem věděl,

o to se neváhal nezištně podělit, a způsob, jakým mi předmět mého zájmu přiblížil, byl velmi působivý. Rád na těch pár dopolední v jeho mocně zahulené pracovně, noční můře dnešních militantních nekuřáků, vzpomínám, a mrzí mne, že jich nebylo víc. Snad mu pak to, co jsem z jeho doporučení vytěžil, bylo k užítku při psaní příslušných partií ve *Světě okřídleného šípu*: dodnes mne mrzí, že jsem se ho na to už neměl pokdy zeptat.

Na jaře 1992 byla seminární práce napsána, odevzdána – a protože se zadavateli vcelku zamlouvala, doporučil mi, abych z ní udělal práci diplomovou. Nemusel mne přemlouvat dlouho. Tak jako Casaubon v Ecově knize Foucaultovo kyvadlo – jíž číst patřilo v těch letech k dobrému tónu – propadl svým templářům, propadl jsem i já Loevensteinovi.

Práce na ní začaly jeden říjnový víkend na Velké pardubické, respektive cestou na ni: nedaleko Pardubic nacházejí se totiž Dobřenice, Loevensteinovo letní sídlo. Spojil jsem opět příjemné s užitečným a vydal se tam. Bylo to poprvé, co jsem spatřil Loevensteinův statek – tehdy v otřeseném stavu – a hrobku. Pokud se člověk potřebuje něco dozvědět, má jít do hospody a na faru, praví lidová moudrost. Zařídil jsem se podle toho a díky důstojnému panu Pazderovi, zdejšímu duchovnímu správci, jsem získal další cenný podnět. Rád bych mu alespoň touto cestou poděkoval.

Následkem cenného podnětu jsem 22. října 1996 stál před jedním domem na Hanspaulce, zazvonil na zvonek a zaklonil hlavu. Z okna se vyklonila starší paní a otázala se, koho hledám. Privil jsem tedy nahlas, o co mi jde. Teď to okno zavře a já půjdu domů, myslel jsem si. Nezavřela. Tak jsem se seznámil s Karlou Katschnerovou, Loevensteinovou mladší dcerou. První rozhovor byl poněkud ostražitý: od těch dob jich proběhlo mnoho a doufám, že ještě proběhne. Paměť a vitalita té dámy je obdivuhodná – a kdybych jí měl poděkovat za všechna dobrodiní, byli bychom tu ještě týden.

Diplomka byla v červenci 1997 napsána, v září obhájena, a protože se vcelku líbila zadavateli i oponentuře, bylo mi Antonínem Klimkem doporučeno, abych se ucházel o její vydání. Sám v tom ohledu činil nějaké kroky, ale celé to ztroskotalo na penězích a na mé neprůbojnosti v těchto věcech. Z knižní verze tedy sešlo a jak šel čas, utvrzoval jsem se v domněni, že navždy. Věnoval jsem se jiným věcem, nicméně pokud se někde objevilo jméno Loevenstein, podíval jsem se, jestli se nedozvím něco nového. Bylo toho pomálu. Tři kusy Loevensteinova životopisu byly deponovány ve třech domácnostech v Praze, Plzni a Táboře: myslel jsem si, že to stačí.

V červnu 2008 mne Petra, má znamenitá choť, volala k televizi. Na obrazovce byla paní Katschnerová, kterou jsem toho času už dobrých pět let neviděl a takové tři roky s ní nemluvil. Ještě toho dne jsem, překvapen, stejně jako potěšen, obdržel z nakladatelství Grada nabídku na vydání Loevensteinova životopisu. Náhoda. Chtěl bych alespoň touto cestou poděkovat za nabídku: doufám, že se nespálili.

Následoval návrat po vlastních stopách, cesta po archivech tehdy navštívených i těch, které jsem na konci devadesátých let vynechal. S notnou dávkou nadsázky: občas jsem si připadal, jako bych ztratil paměť a matně si uvědomoval, kdo jsem byl a co jsem dělal. Úsilí nicméně vyneslo na světlo denní některé pozoruhodné dokumenty, dokonce i ty, které byly občas zmiňovány v literatuře, po nichž ovšem v příslušném archivu nebylo ani stopy.

Komu ještě poděkovat? Rozhodně současně šéfové škodováckého archivu paní Ladislavě Nohovcové za nebyvalou vstřícnost a přehršel poskytnutých materiálů. Docentu Cajtham-

lovi za podnětné konzultace v Zach's Pubu, v Pivoňce a dalších sněmovních místnostech. Radku Vítkovi a Jiřímu Královcovi za pomoc při orientaci v ekonomické krasomluvě loevensteinovských časů. Manželům Kladívkovým za cenné informace a překvapivé dokumenty. Jiřímu Peštovi za překlady a dobré rady. Janu Němcovi za připomenutí toho, jak to tenkrát bylo. Tomáši Turkovi za scanner a Michalu Diestlerovi za notebook. A v neposlední řadě Petře, mé znamenité choti, za podporu a přípodoteky.

A teď něco úplně jiného: život a doba Karla Loevensteina, příběh zapomenutého průmyslníka.

Radek Diestler, leden 2010

„Dr. Karel Loevenstein je z oněch mužů, kterým národ nestaví pomníky a o nichž se nepíše biografie. Jediné, co pro ně veřejnost může učinit, je, že noviny přinesou stránkové úmrtní oznámení s černým rámem na dva palce tlustým, když se Bohu zalíbí je povolati.“

(Jaroslav Kolman – Cassius: Loevenstein a demokracie, Nedělní list, 1933)

Mladí muži poznávají svět (1885–1911)

Vzpomínky na mladého Karla Loevensteina jako by líčily někoho zcela jiného než budoucí klíčovou personu československé ekonomiky. I když v nich nechybí poznámky o jakémsi „tušení génia“, většinou je lze připsat zkušenosti autora s Loevensteinovou závratnou kariérou a snaze téhož prokázat, že „to všechno už přece dávno říkal“. Na pozadí příběhů ze života pražské lepší společnosti přelomu 19. a 20. století působí jako idylický obrázek jedné éry a společnosti, s jistou nadsázkou obraz zmizelého světa.

Vzpomínky skládají obrázek neúplný, notně idylický, prosycený nostalgií těch, kteří byli u toho a zanechali svědectví o ztraceném čase. Ale pro dokreslení společenského a dobového koloritu Loevensteinových mladých let nepostrádá důležitosti. Nehledě na to, že vzpomínky jeho vrstevníků z řad pražské zlaté mládeže přelomu předminulého a minulého století jsou víceméně jedinými svědectvími o jeho mládí a rodině. A i přes jistá zkreslení hrozící v důsledku pamětnického sentimentu a lety obroušené paměti jsou zajisté významná.

Loevensteinovy kořeny leží na Lounsku. Marek Löwenstein, děd budoucího kapitána československého průmyslu, byl obchodníkem v Lounech, a jeho žena Norbertina, rozená Fischerová, pocházela z nedalekého Hříškova. 16. února 1853 se manželům narodil syn Arnold Pavel: když se v roce 1883 ženil, otec Marek nežil, matka Norbertina ano.

Arnold Löwenstein (takto je jeho příjmení zapsáno v oddací matrice: Karel Loevenstein si na „oe“ a jednoduchém „v“ velmi zakládal a špatně napsané příjmení dokázalo ho rozzuřit, jeho otec nejspíš ne) se potatil jen zčásti. Udělal kariéru v důlním podnikání, a když se na počátku 80. let předminulého století seznámil se svou nastávající, byl úředníkem uhelné firmy Berl v Hermsdorfu, dnes Sobiecině u polského Walbrzychu. Podle jedné vzpomínky byl ředitelem této firmy a držel titul císařského rady.¹ Jeho nastávající, Ludmila Richterová, byla dcerou Jana Richtera, obchodníka sukrem v Hradci Králové.

Brali se 9. srpna 1883 v hradeckém chrámu sv. Ducha za asistence zdejšího arcijáhna Leodegara Vacka a generálního vikáře Aloise Frýdka. V rodinné tradici zůstala zachována vzpomínka na odpor rodiny Richterovy proti sňatku jejich dcery s Loevensteinem, hlásícím se k hebrejskému vyznání, odpor, zlomený až Loevensteinovým křtem.² Informace o rodině pokatoličtěně v průběhu dlouholetého života v Čechách³ lze tedy přičíst na konto zkreslení, kolem Karla Loevensteina a jeho rodiny tak četných. Arnold Löwenstein, řečeno sportovní terminologií, „změnil dres“ až v roce 1880.

Karel Loevenstein se narodil 24. července 1885 v Hradci Králové. O rok později se tamtéž narodil i jeho mladší bratr Jan. Poté se celá rodina z Hradce odstěhovala a přes nejasné a kratičké intermezzo v Jirnech u Prahy se přesunula do české metropole. Součástí rodiny byla i Arnoldova mladší sestra Olga, která se narodila roku 1865, celý život zůstala svobodná a na chléb vezdejší si vydělávala jako úřednice, povolání v habsburské monarchii dosti exotické.

O Arnoldu Loevensteinovi, stejně jako o paní Ludmile, se ze vzpomínek, týkajících se jejich prvorozeného syna, dozvídáme minimálně. U otce bývá vzpomínána jeho výrazná fyziognomie, kterou podědil mladší Jan (Karel byl spíše po matce), v obdobných vzpomínkách předpokladatelné vzácné povahové vlastnosti atd., až po spíše odlehčující poznámky o kvalitě šampaňského, jehož byl výhradním dodavatelem na silvestrovské oslavy části pražské lepší společnosti.⁴ Matka, slovy pamětníků „pravá matrona“, je vzpomínána ještě útržkovitěji. Mezi pražskou omladinou z kruhu přátel mladých bratrů Loevensteinových se jí údajně říkalo „matka Grakchů“, zjevně s ohledem na dvojici jejích synů.

Dlouhá léta bydleli Loevensteinovi na rohu Truhlářské a Revoluční (tehdy Eliščiny) ulice, v létě 1905 se přestěhovali na Václavské náměstí. Některá jména z okruhu kolem Loevensteinových: vinohradský lékárník Štěpánek, jehož letní vila na expandujících Královských Vinohradech bývala centrem společenských zábav mladé generace pražské smetánky⁵, advokát dr. Evžen Eiselt, soudní prezident Šindelář, emeritní ředitel dolů v Moravské Ostravě Jičínský a další.⁶ V řadách mladší generace se objevují některé důležité postavy politického a hospodářského života první republiky: doceníme tak budoucí význam „nejlepších společenských styků“, které Loevensteinovi svým dětem vytvořili. Mezi Karlovými a Janovými druhy tak figuruje zemský policejní prezident Sobotka, ředitel České obchodní společnosti Pavel Kolda a jiní. Jakýmsi protektorem pražské zlaté mládeže, k níž oba Loe-

Osmiletý Karel Loevenstein (vpravo) na společné fotografii rodin Procházkových a Loevensteinových. Bratr Jan vlevo, nad nimi František Procházka, Loevensteinův celoživotní přítel. Arnold Loevenstein sedí na zemi vlevo, Ludmila Loevensteinová-Richterová třetí zprava. Snímek pochází z roku 1893. Foto: archiv Národního muzea

vensteinové patřili, byl Josef Svátek, znalec dobrých mravů, lehce grafomanský autor *Pražského kata* a dalších historizujících dílek a v neposlední řadě proslulý šéf propagace Škodových závodů za Loevensteinovy éry.

Pamětníci z tohoto okruhu pak zachovali řadu barvitých a přes propast takřka století okouzlujících svědectví o výletech pražské honorace do Stromovky či Roztok („tam už nás očekával s pečlivě prostřeným stolem, kouřící kávou a žluťoučkou vánočkou elegantní pan vrchní číšník, o němž si dámy šuškalý, že byl lajtnantem u dragounů“, vybavil si po letech dr. Karel Koschin, další Loevensteinův přítel z mládí), o silvestrovských večírcích u Eiseltů v Kolowratském paláci, o plesech pořádaných tzv. Eiseltovskou společností, promenádách na Národní třídě či jarní tenisové slavnosti u příležitosti zahájení sezóny ve zmíněné vile lékárníka Štěpánka.

Právě při jedné z těchto slavností si dovolueme prodlevu, protože právě tam se uskutečnilo osudové setkání tehdy patnáctiletého studenta (a údajného primuse) gymnázia v Truhlářské ulici Karla Loevensteina s člověkem, který měl být v pozdějších letech jedním z jeho nejbližších spolupracovníků a přátel. Ten pak pro potřeby sborníku k počtě svého přítele popsal toto setkání následovně:

„Byla to nádherná májová slavnost v květech, při lampionech a při měsíčku; při šumivém víně a rozkošných úborech zlaté mládeže začínal se tennis. Tenkrát přišel do Prahy velmi chudý student z Hrabyně u Opavy studovat práva. Tento student byl v roce 1900 na májové slavnosti u Štěpánků. Jak se tam dostal?... Paní Štěpánková měla sestru, která byla provdána za lékárníka Pravdu, rodem z Hrabyně, a protože měli Štěpánkovi tři syny v gymnaziálních letech, tož si lze snadno domyslet, jak se asi ten chudý student... dostal na jarní slavnost... Byl u Štěpánků domácím učitelem a jmenoval se Karel Engliš. Tam se potkal s Karlem Loevensteinem... a když už měl pověst učitele, převzal vyučování mladého Karla.“

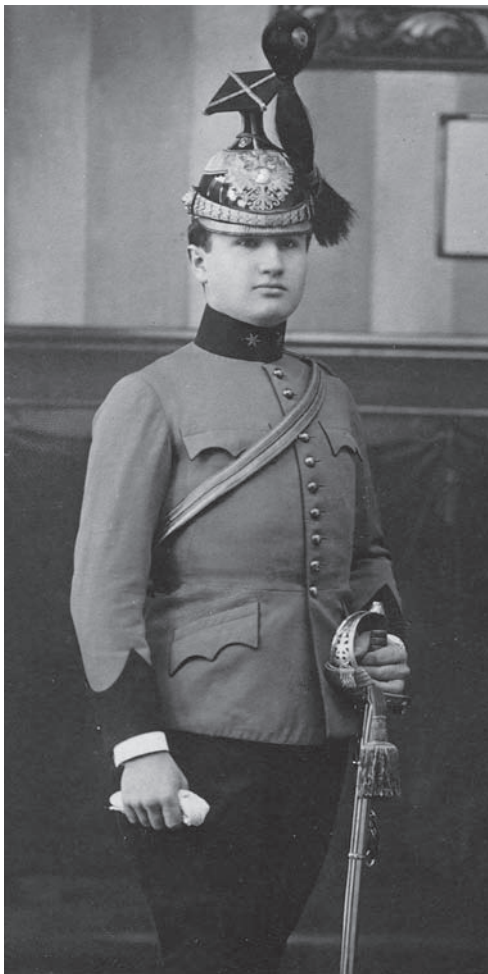
Než se tak stalo, došlo v životě Karla Loevensteina k několika důležitým událostem. Na jaře 1903 dostudoval Gymnázium v Truhlářské ulici a na podzim téhož roku nastoupil jako jednoroční dobrovolník vojenskou službu u 11. hulánského pluku v Pardubicích. Opět svědectví Karla Koschina: „Slýchával jsem o tradičním veselém životě, který vedli moji přátelé Loevenstein, Rodinský, Meisner a jiní v Pardubicích... Vyprávěli o vojně... a také o Karlovi, jak to umí s aristokratickými důstojníky, kteří si oblíbili čiperného dobrovolníčka, jehož největší bolestí bylo, že je malý a že mu ani jezdecké boty na výšce nepřidají (o určitém traumatu z malé a zavalité postavy se zmiňuje i jiný pramen, zmiňující Karlovu středoškolskou přezdívku „malý tlustý“). Pořídil si pryč i „tělocvičný přístroj na protahování, ale jak se zdá, nic mu to nepomohlo“). Vzpomínkou Loevensteinova přítele poprvé proniká jeho osobní charisma, později tolikrát zmiňované. Loevenstein dokončil vojenskou službu v hodnosti poručíka, což dalo základ hojně tradované legendě o „nejmladším lajtnantu v armádě“⁷.

Na podzim roku 1904 začal Karel Loevenstein studovat právnickou fakultu na Karlo-Ferdinandově univerzitě. Fakultní matriky vypovídají, že mezi jeho profesory patřila významná jména právních věd té doby – František Čelakovský, Jan Kapras, Leopold Heyrovský...⁸ Zdá se ovšem, že zpočátku studiím příliš energie nevěnoval. „Po odbyté vojně se již Karel jako právník v prvním roce velmi činně účastnil společenského života tehdejší zlaté mládeže. Byly to plesy, výlety, zábavy v dosti výlučných pražských rodinách – trochu flámu, trochu sportu. Tenis, šerm a hlavně jízda na koni. Stál u vzniku Českého jezdeckého klubu. V Meissnerově jízdárně v Panské

ulici se scházívala první pražská společnost, hlavně když se pořádala jezdecký karusel, a vrcholem byl slavný ples, který jsme ustrojili dámám," vzpomínal Vilém Götzl. Kromě jezdeckého klubu bývá Loevenstein vzpomínán i jako člen francouzského konverzačního kroužku „Le cercle des dix“, který založil jeho učitel francouzštiny Léon Frein a přítel František Procházka.⁹ A perlička na závěr: v citovaných vzpomínkách lze narazit i na takové „zlomové“, spíše úsměvné okamžiky, jako například Loevensteinem iniciované zavedení módy cylindru na české promenádě na Národní třídě.

Snad právě proto v roce 1905 angažoval Loevenstein senior domácího učitele, kterým nebyl nikdo jiný než Karel Engliš, jehož angažmá u Štěpánků skončilo.

„Karel Loevenstein, který studoval práva, nepotřeboval korepetitora, potřeboval „profesora“, protože nechodil na přednášky, potřeboval výklad i rozpravu“, vzpomínal Engliš. „A tak denně ráno od půl osmé do půl deváté docházel Engliš... k Loevensteinovým na Václavské náměstí, kde obývali v druhém poschodí nádherný byt.“ Již tehdy podle něj směřovalo nadání mladého Karla Loevensteina „k životní praxi, nikoli ke spekulaci a vědě“.

Do relativně idylického běhu Loevensteinova života zasáhla 11. 8. 1907 předčasná smrt otce Arnolda. Zemřel náhle ve svém pronajatém revíru v Mirošově u Rokycan, když se vracel z léčení v Bad Neuheimu. Vdova se s dětmi odstěhovala do Hybernské ulice a synové byli, podle Götzla, „odkázáni po otcově smrti na sebe; třebaže nikoli na vlastní výdělek“. K tomuto období se vztahuje vzpomínka Loevensteinova přítele Koldy, který píše, že Karel po otcově smrti aspiroval na jeho post ve firmě. „Když zemřel jeho otec... ucházel se Karel o místo po něm, jelikož v posledních letech býval pomocníkem svého otce a byl do podniku již poněkud zasvěcen a zapracován... ale císařská rada Oskar Berl... odpověděl, že považuje Karla za sice velmi schopného člověka, ale že tak důležitý podnik může svěřiti jen na slovo vzatému odborníku... a že tedy lituje, ale žádost mladému Karlu Loevensteinovi musí odmítnouti. Karel... přešel tehdy k bankovníctví a tak vlastně zneuznáním byla určena dráha jeho života.“¹⁰ Nakolik je tato vzpomínka pozoruhodná, natolik, zdá se, postrádá reálné

„Jednoroční dobrovolník je cosi vznešeného“
Karel Loevenstein, 1903. Foto: archiv Škodových závodů

jádro – lze těžko předpokládat, že by rada Berl vážněji kalkuloval s možná zapracovaným, ale nedostudovaným Loevensteinem, který teprve v říjnu 1906 překonal úskalí první státnice. Memoár ovšem celkem dobře koresponduje se zmíněným názorem o „nadání, směřujícím k životní praxi“ a navíc reflektuje počátky Loevensteinova zájmu o hospodářskou sféru. Tu ještě v druhé polovině studií posílil prohloubením zájmu o národohospodářské vědy, přednášené na univerzitě budoucím ministrem rakouské vlády Albínem Bráfem.¹¹ Do závěru Loevensteinova studia na právnické fakultě spadají i poněkud tajemné vzdělávací pobyty v Německu, Anglii a Francii, blíže ovšem nespecifikované.

Na přelomu let 1909/10 je ovšem Karel Loevenstein bezpečně v Praze – blíží se totiž rigorózní zkoušky. Skládal je 26. 2., resp. 25. 10. 1910, třetí, závěrečnou pak 1. 2. 1911. O tři dny později byl promován u profesora Kadlece¹² a jeho studentská léta skončila. V té době také bylo, zdá se, rozhodnuto o jeho další kariéře. Kroky Karla Loevensteina vedly do pražské filiálky finančního ústavu Wiener Bankverein.

„Skrytá léta“: Wiener Bankverein, válka, Česká Komunálka (1911–1919)

Osm let po ukončení právnických studií patří v Loevensteinově životě k velmi nenápadným – v podstatě nebyť jedné zapomenuté vzpomínky v archivu Škodových závodů, nevěděli bychom o jeho působení v pražské pobočce Wiener Bankverein nic než to, že se dalo. Ještě ve větší míře platí řečené o Loevensteinových pohybech v bouřlivých časech 1. světové války.

Mladého absolventa právnické fakulty zavála do pražské odnože Wiener Bankverein především potřeba postavit se po hmotné stránce na vlastní nohy. S jistou dávkou ironie to dokládá i autor Loevensteinova profilu ve výtečném prvorepublikovém týdeníku *Hospodářský rozhled*, publikovaném na počátku května 1930. Autor, skrývající se za pseudonymem Nemo (pravým jménem dr. Jiří Hejda, čelný český národohospodářský publicista a později Loevensteinův protihráč v čele ČKD), sice Loevensteina tehdy neznal, ale zajisté byl velmi dobře informován. „Karel – o němž se po dokončení studia vědělo s jistotou pouze to, že chodí vystrojen jako anglický lord, s nepostradatelnými „psídečkami“ – zůstal problémem. Po zmobilisování značné protekce podařilo se...umístiti tento problém v Bankverein, čímž se zdál býti existenčně zajištěn. Bankverein tuto akvisici zřejmě nepokládal za svůj nejlepší tah, proto pan Loevenstein mohl v klidu od svého voluntérského stolu sledovat okolí.“¹³ Diplomatičtější formou se o téže záležitosti vyjadřuje i autor jedné z posmrtných vzpomínek, který říká, že: „...prakticky začal dr. Loevenstein v pražské filiálce Wiener Bankverein, ale zde zůstal jeho talent zřejmě nevyužit.“¹⁴

Po roce se údajně stal zaměstnancem Bankverein i jeho bratr Jan. Tvrdil to v posmrtné vzpomínce na Karla Loevensteina Karel Engliš, znalý rodinného prostředí. Z osobního spisu Jana Loevensteina, zachovaného v Brně, to ovšem není tak zřetelné: Jan promoval na právnické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity 12. července 1911, v září 1912 až červenci 1913 pobýval v USA, předtím a potom byl „volontérem v různých bankovních závodech evropských a amerických“.¹⁵ Vzhledem k interesům obou bratří a tušení, že místo v pražské filiálce Wiener Bankverein bylo výsledkem rodinné aktivity za účelem zajištění jejich budoucnosti, je možné, že se tu skutečně sešli. Na druhou stranu je ovšem zvláštní, že pamětník, stojící v těch letech Karlu Loevensteinovi velmi blízko, se o společném působení obou bratří pod jednou střechou Prager Filiale des Wiener Bankverein nezmiňuje.

V tomto okamžiku lze na scénu uvést onoho pamětníka, který nám zanechal jediné svědectví o Loevensteinově životě před a bezprostředně po první světové válce. Felixe Bergmanna, pozdějšího ředitele jihlavské pobočky České banky Union, na Loevensteinovi nejvíc zaujaly jeho fenomenální jazykové schopnosti (jimiž údajně oplýval i jeho mladší bratr). „Už tenkrát udivoval Loevenstein okolí svým jazykovým nadáním. Jakkoli od narození Čechem, mluvil i nejplynněji němčinou a díky své výslovnosti mohl být zaměněn za Hannoverana; ale jako svou mateřštinu ovládal i angličtinu a francouzštinu, bez nejmenšího přízvuku.“¹⁶ Loevenstein ale své, na tehdejší dobu už tak bohaté znalosti řečí, v bance nadále prohluboval. „Zatímco bankovní kolegové, kteří tehdy používali obvyklou dvouhodinovou pauzu k tomu, aby s vážností manekýnů předvedli na Příkopech svůj nový svrchník nebo letní oděv, snědl Loevenstein v bance rychle svůj oběd a v této době absolvoval dvě lekce konverzace se svými učiteli; myslím, že se tehdy zdokonaloval ve španělštině a italštině.“ Další výrazným rysem Loevensteinovy povahy byla dle Bergmanna schopnost – ne snad přizpůsobit se prostředí, ve kterém se pohyboval, ale získat si v něm respekt a přátelství svých spolupracovníků. Významný podíl na tom měla „obdivuhodná univerzalita jeho vědění: v každém, byť sebevětším úřednickém sboru se... najdou zcela rozlišné individuality... z nichž každý jednotlivec prosazuje své mimoslužební zájmy. Loevenstein ke každému našel velmi lidský, osobní vztah; horlitelé pro umění a literaturu s úžasem pozorovali, že ten mladý doktor práv, který se tak dobře pohybuje v obchodních vědách, vyniká také v oblastech... duchovní kultury; vyznavači „kultu svalů“ viděli jeho glancovní jezdeckví a tenis.“ Loevensteinovým nadřízeným ve filiálce Bankverein byla jedna z významných osobností předválečného a meziválečného bankovníctví – Max Kantor, v pozdějších letech důležitá postava managementu České eskomptní banky. Mladý Loevenstein s Kantorem diskutoval o ekonomických otázkách, a jak posléze velmi lyricky líčil autor posmrtné vzpomínky v listu Präger Börsen-Courier¹⁷, rozhovory mezi „učitelem a žákem“ se prý staly zdrojem Loevensteinových teoretických znalostí, jež tak úspěšně užil v praxi. Vzhledem k tomu, že se o Loevenstein o tuto oblast zajímal už za studií na právnické fakultě, je třeba brát takové svědectví poněkud s nadsázkou. Na druhou stranu je zbytečné je bagatelizovat – odborník Kantorova ražení byl jistě neocenitelným zdrojem vědomostí. O něčem možná vypovídá i informace z téhož zdroje, podle níž se Loevenstein stal záhy Kantorovým sekretářem.

V tenkém pramínku informací o tomto období Loevensteinova života zaniká pod konturami obrazu bankovního úředníka jeho osobní a společenský život. Přitom krátce po ukončení univerzitních studií došlo v jeho životě k předělu z nejvýznamnějších – v polo-

Karel Loevenstein v době, kdy byl zaměstnán ve Wiener Bankverein. Fotografie laskavě poskytla Karla Katschnerová.

vině července 1911 totiž Karel Loevenstein vstoupil ve svazek manželský. Vzal si Pavlu (Paulinu) Langhansovou, dceru významného fotografa a majitele proslulého fotoateliéru. S odstupem času nelze odhadnout, o jak dlouhou známost se jednalo, není to ani podstatné, stejně jako zachovaná vzpomínka na náhodný počátek tohoto vztahu. Budoucí paní Loevensteinová původně studovala historii a dějiny umění v Anglii a nebýt náhodného setkání na jakémsi pražském plese, údajně by v ní zůstala. Je tady možný kořen budoucích výtečných styků Karla Loevensteina v britských finančních kruzích, které se v prvních letech jeho angažmá ve Škodových závodech vynoří odkud? Snad by tuto myšlenku potvrzo-

vala i kusá a tradičnímu obrazu šťastného manželství nepřilíš lichotící poznámka v přípravné verzi jedné z nejzajímavějších vzpomínek na zesnulého Loevensteina, kterou sepsal jeho sekretář ve Škodovce Arnošt Vévoda. Ze zřejmých důvodů je třeba k ní přistupovat s velkou opatrností. Inkriminovaný autor o manželství hovoří jako o čiré spekulaci, za níž stála „*znalost řečí a vystoupení* (slovo je špatně čitelné, pozn. autora)“.¹⁸ Stejná osoba o pár řádek níže píše o „*prospekulovaném věnu*“, v konečné verzi memoáru – snad – v důvěryhodnosti posílené vyjádřením, že: „*věděl, že peněz se dá nabyt i pozbyt; sám to na sobě zkusil a dovedl za mladších let ztratit všechno na burse, aby se obratem štěstí dostal zase nahoru.*“¹⁹ Ještě jeden odkaz: když se v roce 1919 rozloučil s Wiener Bankverein, byl v jeho stole nalezen balík akcií Spojených strojůren, s nimiž „*se zvláštní oblibou spekuloval.*“²⁰

Budiž ještě připomenuto, že 14. 5. 1912 se Loevenstein dočkal prvního potomka – dcera dostala jméno po matce. Na sklonku první světové války čekali manželé Loevensteinovi další dítě, syn Karel však nejspíš zemřel krátce po narození někdy na sklonku roku 1918.

Ještě v jednom prostředí se v posledních předválečných letech s Loevensteinem setkáme – je to debatní klub českých advokátů, politiků a akademických činitelů na Národní třídě, založený v roce 1908. Ve snaze získat pro činnost klubu mladé tváře byl údajně utvořen společenský odbor a touto cestou se v jeho řadách ocitl i mladý Karel Loevenstein, *už jako doktor práv.*²¹

Slibně se rozvíjející Loevensteinovu kariéru ve Wiener Bankverein (jistý zdroj tvrdí, že zde ke konci první etapy svého působení vedl devizové oddělení)²² přetřala v srpnu 1914 první světová válka. Autor již jednou citovaného Loevensteinova profilu v Hospodářském

rozhledu tvrdí, že po vypuknutí války se „pan Loevenstein jako dobrý jezdec ulil k trénu... do Plzně, kde si pobyl až do roku 1919“.²³ Pobyt v Plzni, jakkoli opět zcela neprůhledný – nejspíše sloužil u místní vojenské správy v komisi pro odvod koní²⁴ – měl jeden nesmírně důležitý důsledek. Poprvé se dostal do svého příštího působiště ve Škodovce a zřejmě navázal první kontakty s budoucím předsedou správní rady ŠZ Josefem Šimonkem.

Výše uvedené datum ukončení Loevensteinova pobytu v řadách armády je s největší pravděpodobností chybné – v závěru roku 1918 je opět ve službách Wiener Bankverein. Náš informátor má opět jednu pozoruhodnou poznámku. „Aniž by někdo mohl říci, jak tato pověst vznikla, říkalo se najednou, že je Loevenstein považován za budoucího ředitele Živno-banky.“ Druhé dějství Loevensteinova pobytu v Bankverein mělo ovšem epizodní charakter. „Když pak v lednu 1919 Loevenstein vzhledem ke svým kvalitám povýšil z obvyklých 300 na 400 korun ročně a na jeho osobnost nebyl vzat ohled při obsazení uprázdněného místa prokuristy v jedné moravské filiálce, dal výpověď, což bylo tehdy od různých vysoce postavených činitelů bráno jako černý nevděk,“ Loevenstein v únoru 1919 přijal post ředitele pražské pobočky

Zásobovací ústředny české samosprávy, tj. pražské Komunálky, kde „s úspěchem organizoval především akci zásobovací“.²⁵ A teď pozor: Karel Loevenstein v této funkci vystřídal svého bratra Jana, který zmíněný post zastával od roku 1917, aby po svém odchodu zamířil – jak dokládá už zmíněný osobní spis – na místo prvního tajemníka obchodní a živnostenské komory v Olomouci. Právě Olomouc měla být domovem oné „moravské filiálky“, v níž Karel Loevenstein hodlal zakotvit.

Ani angažmá v Komunálce ovšem nemělo dlouhého trvání. Už 1. června 1919 podává Loevenstein žádost o přijetí do Škodových závodů a ve svém návrhu tvrdí, že „moje postavení v ‚Komunálce‘ není ani vypovězeno ani jinak otřeseno a pudí mě jen zájem o činnost průmyslovou k žádosti této.“²⁶ Cesty Karla Loevensteina a Škodovky se definitivně sešly.

Nejmladší dragounský poručík v rakouské armádě. Nedatováno. Foto: archiv Škodových závodů

Poslyš, nemám moc času (1919–1922)

Pro čtyřiatřicetiletého Karla Loevensteina bylo přijetí do funkce generálního tajemníka Škodových závodů jistě znamením společenského vzestupu a v jeho kariéře dalším krokem výš. Neměl sice rozhodovací pravomoce a jeho vliv na vedení podniku byl minimální, schopný muž Loevensteinova ražení ovšem na takovém postu získával ideální odrazový můstek k dalšímu postupu – nehledě na možnost proniknout pod slupku složité a mnohvrstevnaté problematiky fungování strojírenského gigantu. Na druhou stranu však angažmá v jednom z klíčových hospodářských subjektů mladého československého státu neznamenal existenční definitivu. Budoucnost Škodových závodů byla v létě 1919 nejasná a jejich situace v první polovině téhož roku kritická.

Škodovy závody, největší zbrojní podnik bývalé monarchie a jeden z pěti největších předválečných arzenálů Evropy (společně s firmami Schneider et Cie, Putilov, Krupp & Erhardt a Vickers), sice v letech první světové války prodělávaly mohutnou konjunkturu, ta se ale v roce 1918 změnila v tíživé břemeno. Největší odběratel a zadavatel zakázek přestal existovat a zůstaly po něm nezaplacené pohledávky za dodávky zbrojního materiálu, v roce 1921 Škodovkou vyčíslené na 584 milionů korun.²⁷ Rakouští financíři navíc vypověděli podniku úvěry a na území čerstvě zrozeného Československa chyběla instituce schopná se Škodovky ujmout. Koncernu chybělo téměř vše: peníze, výrobní program pro mírové období s adekvátním strojním parkem a díky poválečným mírotvorným náladám i perspektiva (což byl ovšem problém většiny zbrojních podniků se sídlem na území malých států po ztišení válečné vichřice: švédský Bofors nebo belgický Herstal se potýkaly se stejnými potížemi). Rozkladné tendence na přelomu let 1918/19 podtrhl i rozpad stávající správní rady a odchod německých zastupitelů v čele s generálním ředitelem princem Viktorom Salvátorem z Isenburgu.²⁸

V první polovině roku 1919 probíhal tedy vleklý a komplikovaný proces záchrany Škodových závodů. V prvním kole obrátilo vedení Škodovky v čele s novým prezidentem správní rady Josefem Šimonkem pozornost na jediný domácí finanční ústav, který v dané situaci přicházel v úvahu, a to Živnostenskou banku. Ta o Škodovy závody projevovala zájem a už v lednu 1919 jim poskytla provozní úvěr v hodnotě 25 mil. Kč: částka to nebyla ohromující, ale v dané situaci jistě vítaná. Na bázi takto navázané spolupráce bylo zahájeno jednání o odkupu akcií Škodových závodů od Karla Škody, které měl uloženy v rakouských bankách, pod kontrolu Živnobanky. Jednání, jehož součástí byla i nabídka postu předsedy správní rady vrchnímu řediteli Živnobanky dr. Jaroslavu Preissovi (který ji nevyslyšel a při každé příležitosti zprávy o převzetí Škodovky Živnobankou horlivě popíral), ovšem v létě 1919 skončilo na půli cesty. Živnobanka samotná na škodovácký kolos nestačila, zamýšlený syndikát českých bank pod její taktovkou, který by nad Škodovými závody převzal kontrolu, se nepodařilo vytvořit a ani konstelace hvězd na vnitropolitické scéně republiky podobnému záměru nepřála. V zákulisí navíc začala probíhat přípravná jednání k transakci, která definitivně rozhodla o osudu Škodovky.

V červenci 1919 došlo pod vlivem jarní vnitropolitické krize a z ní vyplývajících obecních voleb ke změně vlády, která odrážela posuny v českém politickém spektru. První popřevratová vláda Karla Kramáře, jejíž ministr financí Alois Rašín snahy českých bank o vytvoření syndikátu podporoval, podala demisi. Nová vláda, potvrzená 8. 7. 1919, se profilovala výrazně doleva. Kabinet pod vedením sociálního demokrata Vladimíra Tusara reprezentoval poněkud odlišný náhled na řešení ekonomické situace a na pořadu dne se objevil požadavek postátnění a socializace klíčových hospodářských subjektů. V případě Škodovky byla myšlenka socializace přítomna už na počátku roku 1919 a v létě se vynořila opět, tentokrát v podobě tzv. částečné socializace podniku. Podstatou této ideje byl předpoklad, že by na Škodových závodech měly podíl tři skupiny – zaprvé stát, zadruhé dělnictvo a úřednictvo podniku a zatřetí soukromí akcionáři. Tyto skupiny se měly rovnoměrně podělit o účast ve správní radě a podíl na akciích podniku. Víceméně kompromisní myšlenka mezi požadavky dělnických radikálů na úplnou socializaci a vládními představami o tomtéž byla v červenci až září 1919 předmětem intenzivních jednání vlády, předáků Škodovky a jejích dělnických vůdců. V září téhož roku byla, z velké části pod vlivem ministra zahraničních věcí Edvarda Beneše, odsunuta na vedlejší kolej ve prospěch již třetího řešení, které na scénu přivedlo konečného vítěze, totiž zahraniční kapitálovou skupinu.

Ještě před jejím vstupem do Škodových závodů je vhodné se u jednání o částečné socializaci koncernu pozastavit, protože se při něm poprvé objevuje osoba Karla Loevensteina. Jeho vstup do služeb Škodovky bývá obvykle datován velmi nejasně mezi červenec a srpen 1919 a existují jisté náznaky, že právě jeho angažování na post generálního tajemníka koncernu má souvislost s ochladnutím Preissova zájmu o Škodovku. Lze předpokládat, že hlavním důvodem přechodné ztráty interasu byla spíše zmíněná změna vládní garnitury a velká finanční náročnost, kterou převzetí takového podniku jako Škodovka přinášelo. Zároveň je ale možné, že si Preiss nechával v záloze alternativu se zahraničním investorem pro případ, že jednání o postátnění skončí z jakéhokoli důvodu neúspěšně. Preiss měl totiž na místo generálního tajemníka vlastního kandidáta a vzhledem k tomu, že se jej pokusil prosadit do ŠZ o pár let později ještě jednou, je pravděpodobné, že mu na jeho osobě ve Škodovce nemálo záleželo.

Oním kandidátem byl tehdejší generální tajemník Ústředního svazu československého průmyslu F. X. Hodáč. Preissova snaha však nepřinesla úspěch a podle pozdějších svědectví byla považována za počátek konce jeho snah o ovládnutí Škodovky. Byť se podobný soud zdá být (díky autorově znalosti pozdějšího vývoje) poněkud nadsazený, nepostrádá na zajímavosti. „*Se Škodovými závody měl (Preiss, pozn. aut.) velké záměry, které se mu však nepovedly. Tuto hru ztratil již tehdy, když se v roce 1919 nestal generálním sekretářem Škodovky jeho kandidát dr. Hodáč, nýbrž schopnější a jazykově i finančně lépe kvalifikovaný dr. Loevenstein*“²⁹ Je možná paradoxní, že podle kusé korespondence v Hodáčově pozůstalosti se oba domnělí protivníci znali a stýkali se. Ba co víc, s Loevensteinovým bratrem Janem pojil Hodáče podle trosek dochované korespondence nejspíš přátelský vztah.

Existuje ještě jedno pozoruhodné svědectví, naznačující, že novopečený generální sekretář na sebe výrazně upozornil již krátce po svém příchodu do Škodovky. Totiž: obvykle bývá výše uvedená myšlenka částečné socializace připisována plzeňskému starostovi, sociálně demokratickému poslanci a od 25. 9. 1919 členovi správní rady ŠZ Lud'ku

Pikovi.³⁰ On sám ovšem za autora ideje s odstupem času neoznačoval nikoho jiného než Loevensteina. Pik v této souvislosti psal: „Byl (Loevenstein, pozn. aut.) autorem myšlenky dáti podniku nový organizační základ s kapitálovou účastí tří složek: státu, zaměstnanectva a soukromého kapitálu. Každá ze tří zúčastněných složek měla míti 1/3 kapitálovou a akciovou účast. Zaměstnanci měli dostat akcie za nominální cenu a mohli je spláceti z mezd a platů. Tím by se podíleli třetinově na správě a zisku. Jednali jsme úporně o uskutečnění tohoto zajímavého a účelného projektu. Žel, myšlenka nenalezla dostatečné opory a rozbila se o tehdejší radikální nálady. Byla to jedna z popřevratových chyb a Dr. Loevenstein ji podpořil slovy: „Dělníci si nerozumějí, propásli vhodnou chvíli pro částečnou socializaci.“³¹ Připsání autorství Loevensteinovi nabízí otázku: mohl podnět tajemníka, který ve Škodovce v létě 1919 působil teprve několik týdnů, uspět a stát se předmětem jednání? Pro potvrzení Píkova svědectví opět chybí alternativní důkazy, nicméně v době, kdy toto Pik napsal, byl takřka jedinou osobou, která o původu myšlenky na částečnou socializaci mohla něco vědět z vlastní zkušenosti.

Postátnovacím tendencím ovšem bylo na sklonku léta odzvoněno. Zaprvé: zamýšlený syndikát českých bank v čele s Živnobankou si určil za úkol získat akcie majoritního vlastníka Škodových závodů barona Karla Škody³², kterými by v případě bytí i jen částečného postátnění podniku těžko mohl operovat tak, jak by si představoval (či jak by si Živnobanka představovala). Zadruhé: Benešova snaha o těsnější propojení ČSR a Francie měla najít svůj výraz i ve sféře hospodářské.

První kontakty byly navázány už v únoru 1919. Roli prostředníka vzal na svá bedra bývalý škodováký zástupce ve Francii Joseph Gaston de Saint-Paul, toho času ve službách zbrojního gigantu Schneider et Cie. Pozice Šimonka a spol. nebyla jednoduchá: francouzské veřejné mínění bylo z pochopitelných důvodů vůči Škodovce, jejíž zbraně v posledních letech způsobily Francii tolik škod, nepříznivě naladěno. Až v druhé polovině července došlo k žádoucímu obratu, když se pohlavár Schneider et Cie Eugene Schneider vyslovil pro spojení svého koncernu se Škodovkou. Významnou roli při překonávání vzájemné ostražitosti sehrálo letité přátelství Josefa Šimonka s Victorem Champigneulem, jedním z čelných představitelů Schneider et Cie: ti dva se znali ještě z konce minulého století. Champigneulovým prostřednictvím vešla Škodovka se Schneider et Cie v jednání o vstup společnosti do podniku.³³

Roli zprostředkovatele akcií barona Škody převzala Živnobanka a 15. 9. 1919 projednala otázku vstupu Francouzů do Škodovky Tusarova vláda. Události nabraly spád a deset dní po zmíněném vládním jednání byla svolána valná hromada Škodových závodů. Ta potvrdila vstup Schneider et Cie do Škodovky, zvýšení akciového kapitálu a majoritní účast Schneider et Cie na společnosti, jejíž název byl změněn na Akciová společnost, dříve Škodovy závody. Téhož dne došlo i k zasedání nově vytvořené devítičlenné správní rady, na níž jednou třetinou participovali francouzští zástupci.³⁴

V seznamu akcionářů na této valné hromadě zastoupených nalezneme i Karla Loevensteina (jeho držení 1000 akcií a tomu odpovídajících 100 hlasů nemá přílišnou vypovídací hodnotu: tato suma jej spíše opravňovala k účasti na valné hromadě společnosti).³⁵ Někteří pamětníci s odstupem času tvrdili, že Loevenstein v jednání se Schneider et Cie sehrál významnou úlohu³⁶, což ale není příliš pravděpodobné. Ve chvíli, kdy v novém angažmá